

EĞİTİM, İDEOLOJİ, DEMOKRASİ İLE OY VERME DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

The Relationship Between Education, Ideology, Democracy and Voting Behavior: The Case of Turkey

Doç. Dr. Mehmet Şükrü NAR

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji ABD, Artvin, Türkiye, mehmett.sukru@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
02.09.2021

Kabul/Accepted:
25.09.2021

Sayfa/ Page:
199-212

Öz

Oy verme davranışı birçok değişken ile doğrudan ilişkilidir. Başta eğitim olmak üzere demokrasi, siyasal kültür, sosyal ilişkiler, ideoloji, ekonomi gibi pek çok faktör bireyin oy verme davranışı üzerinde belirleyicidir. Bu çalışmada eğitim, ideoloji, demokrasi kavramları ile oy verme davranışı (oy verme kültürü) arasındaki ilişki Türkiye açısından analiz edilmiştir. Çalışmada veri seti olarak son 37 yıla ilişkin demokrasi endeksi, eğitim endeksi ve ideolojik rekabet endeksi verileri kullanılmıştır. Eğitim endeksi ve ideolojik rekabet endeksi tarafımızdan geliştirilmiştir. Endeksler arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Böylece endeks kriterlerinin bir toplumun oy verme davranışını/kültürünü nasıl etkilediği araştırılmıştır. Analiz sonucuna göre Türkiye’de farklı fikirlerin ortaya çıkmasında ideolojik rekabet yetersiz kalmaktadır. GSYH’den eğitime ayrılan payın yükseltilmesi ve eğitimde kalitenin artırılması ile farklı ideolojiler ve siyasal kimlikler ortaya çıkabilir. Eğitim sisteminde kalite düşüklüğünün giderilmesi ve parlamenter sistemin etkinleştirilerek tam demokrasi kültürünün yerleşmesiyle oy verme davranışının da evrileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Oy Verme Davranışı, Oy Verme Kültürü, Eğitim, İdeoloji, Demokrasi, Seçim, Kültürel Sermaye.

10.32579/mecmua.990437

Abstract

Voting behavior is directly related to many variables. Education, democracy, political culture, social relations, economy, globalization and so on. Many factors have a determining effect on an individual's voting behavior (voting culture). In this study, the relationship between the concepts of education, ideology and democracy with voting behavior was analyzed for Turkey. Democracy index, education index, and ideological competition index data of the last 37 years were used as the data set in the study. Education index and ideological competition index have been developed by us. Correlation analysis was performed to examine the relationship between the indices. Thus, the effects of index criteria on a society's voting culture have been tried to be revealed. In Turkey, according to the results of the analysis of cannot provide enough of ideological competition in the emergence of different ideas. Different ideologies and political identities may emerge by increasing the share of GDP allocated to education and increasing the quality of education. Voting behavior will evolve with the elimination of low quality in the education system, and the establishment of a full democracy culture by activating parliamentary system.

Keywords: Voting Behavior, Voting Culture, Education, Ideology, Democracy, Election, Cultural Capital.

Atıf/Citation: NAR, M. Ş. (2021). Eğitim, İdeoloji, Demokrasi İle Oy Verme Davranışı Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi ISSN: 2587-1811 Yıl: 6, Sayı: 12, Sayfa: 199-212.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Doç. Dr. Mehmet Şükrü NAR

Çatışma Beyanı/Conflict Statement: Makalenin yazar/yazarları bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder/ederler.

Giriş

Toplumların gelişimini sağlayan en önemli unsur sahip oldukları nitelikli bireylerdir. Toplumda nitelikli birey sayısının artması kültürel sermayenin artmasına neden olur. Yüksek kültürel sermaye stoku ise daha ziyade eğitim ile mümkündür. Daha eğitilmiş ve nitelikli bireylerden oluşan toplumlar gelir dağılımı açısından daha adil, ekonomik olarak daha istikrarlı, yönetim anlayışı bakımından daha demokrat toplumlar oldukları varsayılır. Bu manada yüksek nitelikli eğitime her düzeyde erişimin ve katılımın sağlandığı toplumlarda demokratik değerlerin geliştirilmesi, oluşturulması ve içselleştirilmesi de mümkün hale gelir. Bu tür toplumlarda ikili ve kutuplu bir yapıdan siyasal anlamda rekabetin ve çok sesliliğin olduğu bir siyasal sistem vardır (AACSB International, 2011; Hooghe ve Quintelier, 2013; Sjur vd., 2013). Bu yaklaşıma göre bir toplumun sahip olduğu kültürel sermaye birikimi, nitelikli bireylerin yetişmesine, siyasal katılımın artmasına, demokrasi kültürünün yerleşmesine ve küreselleşme sürecinin hızlanmasına katkı sağlar. Kültürel sermaye stoku düşük bir toplumda ise nitelikli birey sayısının oldukça az olduğu, siyasal açıdan rekabetin olmadığı, dışa kapalı otokratik bir siyasal yapı ve baskıcı toplumsal bir anlayış bulunur.

Kuşkusuz bu durumun gözlenebildiği en temel alan oy verme kültürüdür. Diğer bir deyişle seçmenlerin oy verme tercihlerinde ortaya çıkabilecek farklılıklardır. Yerleşik demokrasilerde insanlar oy verme davranışı ile siyasal ve toplumsal yaşama katılım sağlar. Genel eğilim ise seçmenlerin ideolojik tercihlere göre oy kullandığı yönündedir. Oysaki sınıflara göre belirlenen geleneksel oy verme anlayışı yavaş yavaş terk edilmektedir. Son araştırmalar sınıf ve oy verme davranışı arasındaki ilişkinin azaldığını göstermektedir (Gschwend, 2004; Nieuwbeerta,1996). Günümüz koşullarında seçmenlerin ekonomik çıkarlara dayalı bir tercihi daha gerçekçi gibi görünmektedir. En azından bu durum gelişmekte olan ülkelerde yaşayan seçmenler için söylenebilir. Bunun yanında oy verme davranışını etkileyen birçok faktör daha vardır. Sosyal-kültürel çevre, kitle iletişim araçları, siyasal kültür bunlardan birkaçıdır. Belki de en önemli faktör, bireyin özellikle çocukluktan erişkinliğe geçtiği döneme kadar geçen sürede eğitim, bilgi, beceri, sosyal çevre, yetenek vb. özellikler ile edindiği kültürel sermaye birikimidir. Birey, kültürel sermayeden kazandıkları ile varlık noktasını oluşturarak bağlı olduğu siyasal ve toplumsal çevreye kendisini tanıtır. Siyasal yapıyla ya bütünleşir ya da ondan ayrılır. O halde toplumların oy verme kültürü geleneksel tebaa anlayışını bir tarafa bırakırsak şayet, bireyin kültürel sermaye birikimi (özellikle eğitim) ile doğrudan ilişkilidir.

Bu çalışmada eğitim, demokrasi ve ideolojik rekabet endeksleri aracılığı ile Türkiye'deki seçmenlerin oy verme kültürü (davranışı) analiz edilmektedir. Bu amaçla çalışmanın giriş bölümünde konunun amacına, birinci bölümde kavramına ve kuramına yönelik bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde çalışmanın materyal ve metodu açıklanmaktadır. Ardından bulgular kısmında veriler, endeks ve tablolar haline dönüştürülerek değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmektedir. Son bölüm ise bulguların değerlendirildiği ve yorumlandığı sonuç kısmından oluşmaktadır.

1. Kavramsal ve Teorik Alan

Genel olarak sermaye kavramı (i) beşeri sermaye (eğitim) (ii) fiziki sermaye ya da ekonomik sermaye (para, varlık) (iii) sosyal sermaye (güvene dayalı ilişkiler bütünü) şeklinde üçe ayrılır. Beşeri sermaye kişinin eğitime yönelik yaptığı harcamalardır. Diğer bir ifadeyle bireyin gerekli bilgi, beceri, tecrübe, donanım, fiziki kabiliyete sahip olmak ve üretkenliğini artırmak için gerçekleştirdiği eğitim ve sağlık harcamalarıdır. Beşeri sermaye aynı zamanda nitelikli işgücü miktarı, bir ekonomide nüfusun sahip olduğu bilgi stoğudur. Özetle insana yapılan yatırımların tümüdür. Sosyal sermaye ise beşeri sermayenin kalitesini yükselten temel değerdir. Daha ziyade sosyoloji, antropoloji ve politik bilim ile anılan bu kavram, insanların karar alma sürecinde erişim sağladığı güç ve kaynaklardır. Örneğin daha nitelikli bir sosyal çevre ile etkileşim içinde olmak bireye daha kaliteli eğitim, sağlık, istihdam, gelir imkânı ve yaşam kalitesi sunar. Fiziki sermayenin üretim araçları ise makine ve

teçhizat gibi varlıklardır. Bu varlıkların elde edilmesi ve sunumunda yegâne unsur finansman olduğundan “para” fiziki sermayenin odağıdır (Brian, 2009; Grootaert, 1998; Lin, 2008).

Günümüz kuramcılarında Pierre Bourdieu ise sermaye kavramını; ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye olarak üç şekilde inceler. Bunun yanı sıra varsayılan bu üç kavrama simgesel sermayeyi de ekler. Esasen kültürel sermaye hem beşeri hem sosyal hem de fiziki sermaye kavramlarının bir bileşkesidir. Her üç sermaye türü de karşılıklı etkileşim içindedir; birbiri ile ilişkili ve iç içedir. Zamanla *kültürleme* süreci ile bireye aktarılan niteliklerdir. Ekonomik ve sosyal sermaye, belli şartlar altında eğitim kurumları aracılığı ile kültürel sermayeye dönüşür. Örneğin birey maddi olarak iyi imkânlarla sahip olursa iyi okullarda okur, algı dünyası farklılaşarak farklı becerilerin ve statülerin olduğu sosyal ilişki ağı ile bütünleşir. Ya da kültürel sermaye belli koşullar altında ekonomik ve sosyal sermayeye çevrilebilir. Her koşulda kültürel sermayeye sahip olanlar belli bir avantaja sahip olur. Bu yaklaşıma göre kültürel sermaye; servet, güç ve sınıfsal eşitsizliklere göre şekillenir (Bourdieu, 1986; Bourdieu, 1993; Lin, 2008; Smith, 2005).

Kültürel sermaye, kişinin başta eğitim olmak üzere sahip olduğu iletişim kurma ve düşünme becerisi, yeteneği, bilgisi, beğenisi, duruşu gibi unsurlardır. Dar anlamda kültürel sermaye bilginin eğitim yolu ile kurumsallaşmış halidir, bireye eğitim ile aktarılan özelliklerdir (Lin, 2008; Scott ve Samson, 2009). Terim, Bourdieu ile birlikte anılsa da kökeni Passeron ile birlikte yazdıkları *Reproduction in education, society and culture (1978)* adlı esere dayanır. Eserde Fransız refah toplumunda kültürel sermayenin burjuva kültürünü nasıl beslediğini, *eşitlik* görünümü altında toplumsal hiyerarşiyi nasıl koruduğunu açıklar. Aynı zamanda eser, kültürel sermayenin toplumsal ve siyasal yaşamın tüm alanlarını nasıl yönlendirdiğine dikkat çeker (Sayılan, 2020). Bu anlayışa göre kültürel sermayeye sahip sınıf ya da gruplar, siyasal ve sosyal karar alma süreçlerinde (oy verme davranışında), toplum içerisinde sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayeye göre konum alırlar (Bourdieu, 1998; Campbell, 2010).

Esasen oy verme davranışı bir tür seçim davranışdır. Demokrasiyi özümseyen, yerleşik bir siyasal kültüre sahip olan toplumlarda oy verme davranışı/kültürü siyasal katılımın en temel aracıdır (Goldman, 1966). Seçimler ise demokrasilerde yapılır. Demokrasilerin olmadığı yerlerde seçimlerden bahsetmek mümkün değildir (Benney vd., 2013). Seçimler ile seçmenler düşüncelerini, yargılarını, davranış ve tutumlarını açıklar. Günümüz demokrasilerinde seçmen davranışlarının belirlenmesinde birden çok yaklaşım bulunur. Örneğin Nelson ve Green (2003)’e göre oy verme kültürü, taklit biçimli politik davranışlar (bir başkasının verdiği partiye oy verme) ve iyi olacağı gerekçesiyle seçilen politik duruşlardan (bireysel çıkarlardan çok toplumsal faydayı dikkate alarak oy kullanma) oluşur. Virginia politik okuluna göre ise seçmen davranışları düşük düzeyde motive edildiğinden rasyonel bilgisizlik içinde oldukları kabul edilir. Oylamadan beklenen fayda o kadar düşüktür ki vatandaşların oy kullanma oranı gittikçe düşmektedir. Bu durum seçmenlerin demokrasiye olan inancını zayıflatır. Özellikle son ABD seçimleri de dahil olmak üzere yoksul kesimlerin siyasetten umudunu kesmiş olmaları ve seçimlerde katılımın son derece düşük olması, Virginia Okulunun görüşlerini desteklemektedir. Oy verme ve oylama sistemleri hakkında Chicago Okulu görüşü ise kamusal seçim analistlerinin paylaştığı standart ekonomik görüştür. Bu yaklaşıma göre oy verme davranışı seçmenlerin maliyet-fayda analizine göre şekillenir. Birçok rasyonel insan oylamanın maliyetlerini ve faydalarını karşılaştırarak oy verir. Diğer bir oy verme davranışı ise oylama paradoksu olarak bilinir. Oylama paradoksuna göre seçmen, verdiği oyun seçim sonucunu etkilemeyeceğini bildiği halde oy kullanmaya devam etmesidir (Cwalina vd., 2011; King ve Hale, 2016).

Demokratik katılımın en temel hali olan oy verme davranışı, oy birliği ya da oy çokluğu ilkelerine göre ortaya çıkar. Oy birliği dışındaki tüm kuralların her zaman kazanan ve kaybedeni vardır. Oy birliği kararının evrensel olarak kabul edilebilir ve en adil yöntem olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak oy birliği nadir olarak ortaya çıkar. Kolektif karar alma sürecinde demokratik bir kurala ihtiyaç vardır. Demokratik kural içinde *çoğunluk kuralı* ikinci en iyi tercihtir. Çoğunluk kuralı temelde üç başlık altında ele alınır. Mutlak çoğunluk kuralında seçilebilmek için mutlak olarak belirlenmiş bir çoğunluk yüzdesinin sağlanması gerekir. Nispi çoğunluk kuralında seçime katılan adaylar arasında en çok oyu alan aday kazanır. Basit çoğunluk durumunda ise adayların seçmen oylarının yarıdan bir fazlasına sahip olmaları %51'e ulaşmaları yeterlidir. Çoğunluk kuralına yönelik bir sistemde ayrıca bir barajın mevcut olması etkinlik oluşturabilir. Çünkü tüm kesimlerin tamamının temsil edilmeye çalışıldığı ortamda kararların alınması ve uygulanması zordur. Demokrasilerde çoğunluk kuralı genelde bir karara varmak için yeterlidir. Elbette çoğunluk oylama kuralları bazı ideal standartlar karşısında değerlendirdiğimizde oldukça kusurlu olduğu söylenebilir. Ancak demokrasinin en azından makul şekilde işleme bakımından diğer alternatif düzenlemelerden daha az kusurludur (Caplan, 2006; Pardo, 2007; Rowley, 2004; Shughart ve Razzolini, 2001).

Dolayısıyla çoğunluk kuralı birey ve grup çıkarlarının birleştiği, politik konular üzerinde uzlaşımın sağlanmasına imkân tanıyan, karar alma maliyetlerini en aza indiren ve koşulların mecbur kıldığı pek çok durumdan biri olarak öne çıkar. Oy birliği (*Quasi*) kuralı ise özünde zaman alıcı bir oylama sistemidir. Örneğin bütçe işlemleri düşünüldüğünde kısa bir süreçte tercih yapılması gereken önemli durumlarda oy birliği kuralı yetersizdir. Kaldı ki uzun süreli modern demokrasilerde bile seçim sayısı 100'den azdır ve çoğu da 20'nin altındadır. Dahası oy birliği kararı çok az sayıda seçmenin bulunduğu bölgelerde kullanılır, tıpkı kurullarda olduğu gibi. Çoğunluk kuralının olumsuz yönü ise karar alma sürecinde çıkar gruplarının kendi menfaatlerini gözetmeleridir. Çünkü iyi organize olmuş çıkar grupları, çoğunluk kuralını kendilerini zenginleştirmenin bir aracı olarak kullanabilir. Bu olumsuzluk toplumun tüm üyelerinin oy verme davranışı ile karar alma süreçlerine katılımını gerekli kılar (Bernholz ve Vaubel, 2007; Pardo, 2007; Rowley, 2004; Tullock vd., 2002).

Birçok yerleşik demokraside seçmenlerin oy verme eğilimi düşüş göstermektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde seçmenlerin seçimlere katılım düzeyleri belirgin şekilde azalmaktadır. Benzer sonuç demokrasinin beşiği olarak görülen AB ülkeleri içinde geçerlidir. Analistler katılımdaki düşüşü önlemeye yönelik tedbirler önerirken, aynı zamanda oy verme davranışının bir "kültür" olup olmadığını sorgulamaktadır (Wattenberg, 2008). Esasen oy verme sürecini anlamak için çok sayıda faktörün bir arada değerlendirilmesi gerekir. Bazı araştırmacılar oylama işlemini bireysel çıkarın bir aracı olarak görür. Örneğin Bentham göre, insan davranışları tek bir prensibe dayalı olarak işler o da mutluluğu ya da faydayı artırmak acıyı ise azaltmaktır. İnsan dini inançlar, ahlaki kurallar kendisine ne derse desin faydacı bir yaklaşımla hayata bakar. Acı ya da kötülük, fayda, avantaj ve mutlulukla bertaraf edilmelidir. Kişisel çıkara dayalı davranış örüntüsü politik karar alma sürecinde de aynen geçerlidir. Kişilerin oy verme davranışında vatanseverlik, demokrasi savunuculuğu gibi söylemlerinin arkasında da aslında kişisel çıkara dayalı hareket etme güdüsü vardır. Ya da oy verme davranışı kendini ifade edebilmenin bir fırsatı, önemli hissedilmenin bir aracıdır (Benney vd., 2013; Crimmins, 2011). Bazı araştırmacılara göre ise seçmenlerin duygu, düşünce, karar verme gibi bilişsel öğelerin yanında özellikle de *kültürel etmenler* oy verme davranışı üzerinde son derece etkilidir (Bruter ve Harrison, 2017; Moghaddam, 2005).

Esasen "İnsanlar oy vermeleri gerektiği için oy verir, çünkü oylamanın kültür olduğu bir yerde yaşar" söylemi, batılı demokrasilerde oy vermenin altında yatan temel ilkelerden birisini oluşturur. Oy verme davranışının ya da oylamanın bir kültür olduğunu nereden biliyoruz? Çünkü orada birçok kişi oy kullanarak sivil katılımı teşvik eder. Birçok insan aynı değerleri paylaştığı yerde kültürel normlar daha kolay uygulanır (Campbell, 2010). Seçimlerde kültürel unsurların yükselişi son 40 yılda açıkça görülebilir. Özellikle seçim dönemlerinde etnik ve dini grupların gelenek ve göreneklerini, davranış ve tutumlarını, inanışlarını vb. kültürel farklılıklarını merkeze koyan yaklaşımlar, oy verme sürecinde

stratejik öneme sahip bir konu haline gelmiştir. Örneğin ABD’de büyüyen ırksal-etnik ve dini çeşitlilik bu nedenle seçimlerde önemlidir. ABD başkanlık seçimlerinde ankete katılan seçmenlerin yüzde 22’sinde kültürel bağlılık (özellikle siyahi topluluklarda) öne çıkar. Seçmenlerin ekonomi, iş ve terörizm konusundaki endişeleri ise ikinci plandadır. Dolayısıyla ABD’de seçimlerin inanç, aile, dürüstlük, güvene dayalı ilişkiler gibi kültürel odaklı konuların etrafında şekillenmesi düşündürücüdür (Lieske ve Hasecke, 2009).

Kültür, seçmenlerin farklı toplumdaki tercihlerinin nasıl değiştiğini anlamaya yarar. Yerel seçimlerde yerel grup menfaatleri, klan ve aşiret ilişkileri daha açık ve tanımlanabilir olduğundan seçmen katılımı daha yüksek ve oylamada kültürel etkiler daha belirgin ve baskındır. Bu gibi yerele yönelik bölgelerde kültürel açıdan sadakat kültürü ön plandadır (Hillman vd., 2014; Rowley, 2004). Sıklıkla Afrika’da hiyerarşik bağların daha keskin olduğu kırsal bölgelerdeki seçimlerde seçmenler oylama kararlarında daha az bağımsızdır. Ayrıca Afrika’nın zayıf devletlerinde sürekli yaşanan bir gerçeklik olarak oyların görevdeki kişiler tarafından satın alınma olasılığı da yaygın bir davranış biçimidir, kültürel bir gerçekliktir (Harding, 2020).

Danimarka’da Vietnamlı seçmenlerin seçimlere katılım ve oylama anlayışları kültür odaklıdır. Grup üyeleri güçlü bir etnik ve kültürel kimliğe sahiptirler. Sosyal hiyerarşi, otorite, alçak gönüllülük, çatışmadan kaçınma ve Konfüçyüs’ten gelen dini algılar Vietnam etnik kimliği için belirleyici faktörlerdir. Zira Vietnam kültürüne göre siyasi meselelerle ilgilenme ve siyasi katılım, belirli beceri ve bilgiye sahip seçkinlerin işi olarak görülür. Bu nedenle Vietnam vatandaşlarının siyasete katılım ve seçimlerde oy kullanma oranı oldukça düşük düzeydedir. Bu anlamda kültürel değerler, Danimarka’daki seçimlerde Vietnamlı seçmenler üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir (Henriques, 2013). Benzer bir örnek Tayvan toplumu için de verilebilir. Yoğun kültürel ilişkilerin olduğu Tayvan toplumunda seçmenler, seçime katılan adayların sosyal hiyerarşide daha yüksek yetkinlik düzeyine sahip olmalarını ister (Chen vd., 2016).

Aynı zamanda kültür, demokrasinin kurallarını oluşturur ve kuralları aktararak kurumsallaşma sağlar. Birey oy verme davranışını ebeveyn rehberliğinde veya bağlı olduğu sosyal çevreden kültürel etkileşim yolu (kültürleme süreci) ile edinir. Ya da medya, seçmenler üzerinde potansiyel etkileri nedeniyle daha yüksek katılım oranı ve oy verme alışkanlığı sağlar. Özellikle “eğitim ya da kültürel sermaye” oy verme eğilimlerindeki değişiklikleri ve oylama davranışlarını yönlendirir (Worthington, 2009). Bu konuda siyaset sosyolojisi ve siyasal antropoloji alanı sosyal sınıf ve oy verme davranışı arasındaki ilişkileri analiz eder. Analizlerden ortaya çıkan sonuç, sınıflar oy verme davranışlarını belirli ölçüde kültürel yaklaşımla edinir (Achterberg, 2006).

Geleneksel sınıf yaklaşımına göre işçi sınıfı sol partilere orta sınıf ise daha çok sağ partilere oy verir. Ancak sınıfların oy verme davranışları üzerine yapılan araştırmalar, işçi sınıfının neden giderek artan oranda oy kullandığını ve sol oyların neden sağa kaydığını açıklamaz. Ya da orta sınıfa mensup muhafazakâr sağ kesimin neden giderek daha fazla sol kesime oy verdiğine açıklama getirmez. Sorunların anlaşılmasında, oy verme davranışını ekonomik gerekçelerden ziyade *kültürel gerekçelerde* aramak daha doğru olabilir. Örneğin Hollanda seçimlerine yönelik yapılan bir çalışmada, sağ partilere oy vermesi beklenen orta sınıfın pek çok üyesi kendilerini temsil etmeyen partilere oy verir. 1950’lerden beri Birleşik Krallık’ta yüksek gelirli orta sınıfın (sağın), artan oranda sol partiye (Demokratlara) oy vermesi de benzer bir örnektir. Doğal olmayan bu oy verme davranışı aslında kültürel sermaye birikiminin bir sonucudur. Bu durum ekonomik çıkarına daha fazla önem veren muhafazakâr kesimin bir kısmının sola kaymasından kaynaklanır. Sağcı işçi sınıfı için eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte ekonomik ihtiyaçların önceliği muhafazakârlığın önüne geçmiştir. Bu nedenle günümüz seçmen davranışlarının değerlendirilmesinde kültürel sermayenin rolü belirleyicidir. Diğer bir deyişle daha yüksek eğitim seviyeleri daha fazla kültürel ilerleme ve kültürel

sermaye birikimine yol açar. Bakıldığında daha önce sol kesime oy verenlerin sağ tercih etmelerindeki temel neden de benzerdir. Marksist “sahte sınıf bilinci” kavramı güvenilirliğini yitirmekte (Dekker ve Ester 1987; Lamont, 1987; Lipset,1981), eğitim seviyelerindeki yükselme ile birlikte sol kesim ideolojik eğilimleri dışında sağ politikalara oy vermektedir. Özellikle işçiler, işlerine tehdit olarak gördükleri göçmen politikalarına karşı çıkan “sağ kesime” oy vermeyi kendileri için adeta zorunluluk saymaktadır. Sonuçta bulgular kültürel sermaye birikiminin (özellikle eğitim olmak üzere), sınıf çıkarlarına karşı oy kullanmada etken olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Achterberg ve Houtman, 2006).

Türkiye’de benzer şekilde yoksullar artık sağ partilere oy veriyor. Sol partilere verdikleri oy oranları ise azalmaktadır. CHP, İstanbul’un zengin semtleri olan Etiler, Levent vb. semtlerde yüzde 60 oy alırken, yoksul semt olan Bağcılar’da yüzde 15 oy alıyor. Fransa’da aşırı sağ bir zamanlar solun güçlü olduğu yerleri ele geçirdi. İngiltere’de bir zamanlar İşçi Partisi’nin güçlü olduğu Kuzey bölgeleri aşırı sağcı partiye oy veriyor. Ayrıca İşçi Partisi’nin güçlü olduğu yerlerden AB’den ayrılığa evet çıktı (Soydan, 2018). Amerika’da da yoksul beyaz işçi sınıfını oluşturan sol kesimin son derece öfkeli olduğu görülmektedir. Örneğin Demokrat Partiye sadakatle bağlı olan sol ideolojinin Cumhuriyetçi Partiye (muhafazakârlara) oy vermesi Trump’a çarpıcı bir galibiyet kazandırdı (Frank, 2020). Peki sola ne oldu. Bu kafa karıştırıcı...Çünkü eşitlik, adalet ve sosyal dayanışma gibi temel sosyal demokratik değerleri benimseyen bu kesimin sağa oy vermesi anlamsız gibi duruyor (Henderson ve Gulsrud, 2019). Sol seçmenlerin daha yüksek eğitim ve politik bilgiye sahip olması ve bilinçlenmesi bu kapsamda önemlidir. Daha önce “ideolojiye” oy verenler bugün daha bilinçli hareket ediyor. Küreselleşmenin getirdiği güvensizlik ve ekonomik risk duyguları sol seçmenlerin tutumlarını daha fazla değerlendirmelerine yol açmıştır (Vowles ve Xezonakis, 2016). Özellikle sol partilerin, eski siyasi söylemlerinin aksine rekabetçiliği artırmak için piyasa yanlı söylemleri, bu konudaki reformları destekleyici adımları, daha esnek işgücü piyasalarına yönelik teşviklere arka çıkmaları, gelir dağılımı sorununu ikinci plana itmeleri, kamu kesiminde maliyeti düşürmeye yönelik özelleştirme uygulamalarına olumlu bakmaları, göçmenlere ve etnik unsurlara karşı müsamahakâr tutumları gibi sağa yanaşık bu tür politikaları desteklemeleri, kültürel sermaye birikimi fazla olan günümüz sol seçimde karşılık bulmamıştır. Dolayısıyla söz konusu uygulamalar sol partilerin dünya genelinde yıpranmasına neden olmuştur (Wolfgang, 2017).

2. Materyal ve Metot

Çalışmada veri seti olarak son 37 yıla ait (i) demokrasi endeksi (ii) eğitim endeksi (iii) ideolojik rekabet endeksi verileri kullanılmıştır. Ülkelerin demokrasi endeksi -10 ile +10 arasında değer alan bir ölçekten oluşur ve bu ölçeğe “demokrasi skoru” adı verilir. -10 tam puanı alan otokrasi + 10 puan alan tam demokrasi ve -5 ile 5 arasında puan alan ülkeler ise anokrasi olarak adlandırılır (Knoema, 2021; Ourworld, 2021). Eğitim endeksi ve ideolojik rekabet endeksi ise tarafımızdan geliştirilmiştir. Eğitim endeksi geliştirilirken ilkökul, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki okullaşma oranı ve eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı değişkenleri kullanılmıştır. İdeoloji endeksi geliştirilirken genel ve yerel seçimlerde partilerin aldıkları oy oranlarından faydalanılmıştır. Türkiye’de genel seçimler ve yerel seçimlerin farklı tarihlerde yapılması nedeniyle geliştirilen endekste veri seti olarak genel seçimler için 1983-2018 dönemi yerel seçimler için ise 1984-2019 dönemi ele alınmıştır (Globeconomy, 2021; TÜİK, 2021). Siyasi partiler Merkez Sağ; Radikal Sağ– Milliyetçi; Radikal Sağ–Siyasal İslam; Merkez Sol; Radikal Sol ve Diğer olarak sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmaya göre toplam oy oranları dikkate alınmıştır. Endekslerin geliştirilmesinde “minimum/maksimum” yaklaşımından ve aritmetik ortalamadan faydalanılmıştır.

Çalışmada demokrasi, eğitim ve ideolojik rekabet endeksleri arasındaki ilişkileri incelemek ve ilişkilerin derecesini ölçmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Böylece endeks kriterlerinin bir

toplumun oy verme kültürü üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Korelasyon analizinde ilgili katsayı 0 ile 1 arasında pozitif ya da negatif değer alabilir. Katsayının mutlak değer olarak 1'e yaklaşması incelenen iki değişken arasındaki ilişkinin kuvvetlendiğini, tersi olarak 0'a yaklaşması ise incelenen iki değişken arasındaki ilişkinin zayıfladığını gösterir. Katsayının pozitif olması durumunda incelenen iki değişken arasında doğru yönlü, katsayının negatif olması durumunda ise incelenen iki değişken arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu gösterir. Veri setinde yer alan değişkenler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama
EE	Eğitim Endeksi (ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde okullaşma oranı ile GSYH'den eğitime ayrılan pay aracılığı ile hesaplanmıştır.)
DE	Demokrasi Endeksi
İRE	İdeolojik Rekabet Endeksi (genel ve yerel seçimlerde farklı ideolojik gruplardaki siyasal partilerin aldığı oy oranları aracılığı ile hesaplanmıştır.)

3. Bulgular

3.1. Eğitim ve İdeolojik Rekabet Endekslerinin Geliştirilmesi

İlk aşamada genel seçimler için (1983-2018) ve yerel seçimler için (1984-2018) serideki en küçük ve en büyük değerler belirlenmiş, sonrasında her bir değişken için Formül 1 yardımıyla ilk endeks değerleri hesaplanmıştır.

$$\text{İlk Endeks} = \frac{(D_{\max} - D_i)}{(D_{\max} - D_{\min})} \quad (1)$$

Formülde yer alan;

D_{\max} : Serinin en büyük değerini

D_{\min} : Serinin en küçük değerini

D_i : Gerçek değeri ifade etmektedir

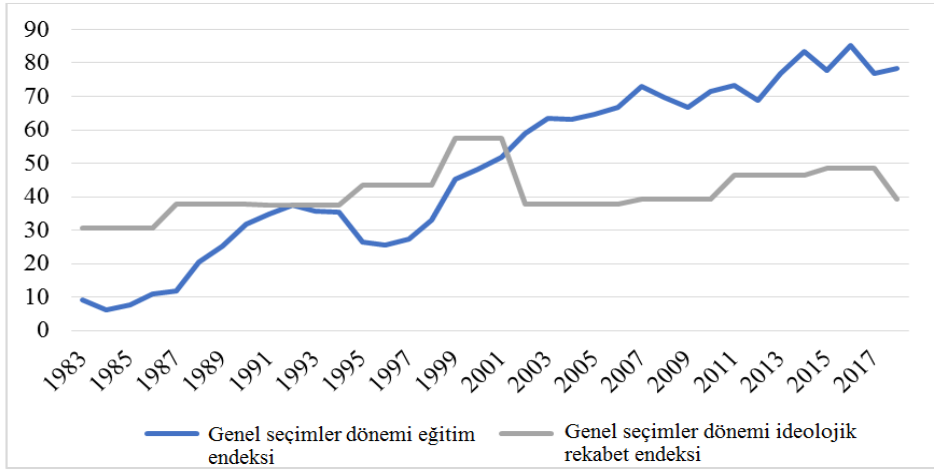
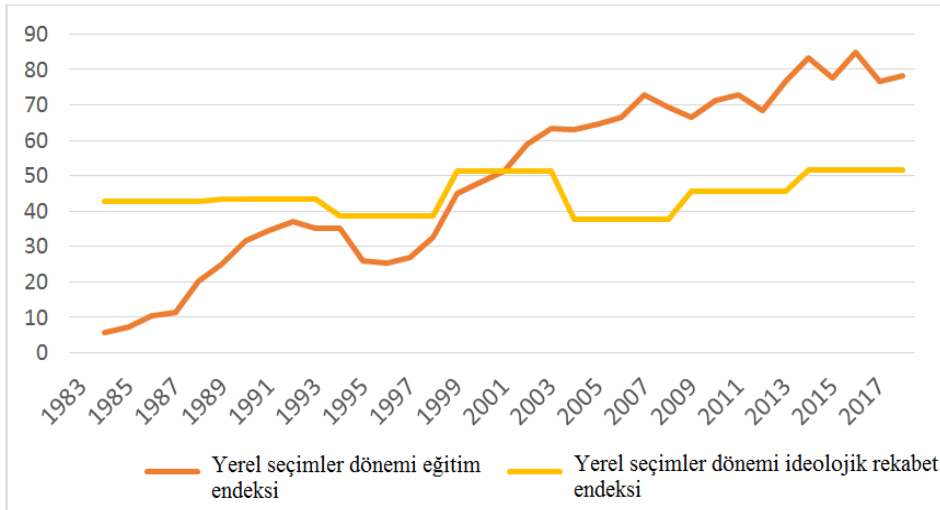
Bir sonraki aşamada her bir değişken için hesaplanan ilk endeks değerlerinin aritmetik ortalaması alınarak alt endeks değeri oluşturulmuştur.

$$\text{Alt Endeks} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \text{İlk Endeks}_i \quad (2)$$

Son aşamada ise alt endeks değerleri 1'den çıkarılıp 100 ile çarpılarak nihai endeks oluşturulmuştur. Tablo 2'de nihai endeks değerleri görülmektedir. Eğitim endeksinde yükselen endeks değerleri pozitif bir durumu belirtirken, düşen endeks değerleri ise negatif bir duruma belirtmektedir. İdeolojik Rekabet endeksinde ise yükselen değerler kutuplaşmanın azaldığını ve farklı ideolojilerin toplumda karşılık bulabildiğini, düşen değerler ise farklı ideolojilerin baskılandığını ve ikili bir siyasal yapının oluştuğunu göstermektedir (Grafik 1 ve Grafik 2).

Tablo 1. Hesaplanan Nihai Endeks Değerleri

	Genel Seçimler Dönemi Eğitim Endeksi	Yerel Seçimler Dönemi Eğitim Endeksi	Genel Seçimler Dönemi İdeolojik Rekabet Endeksi	Yerel Seçimler Dönemi İdeolojik Rekabet Endeksi
1983	9,17	-	30,50	-
1984	6,23	5,74	30,50	42,75
1985	7,70	7,26	30,50	42,75
1986	10,89	10,47	30,50	42,75
1987	11,80	11,38	37,72	42,75
1988	20,62	20,24	37,72	42,75
1989	25,26	24,87	37,72	43,37
1990	31,95	31,62	37,72	43,37
1991	34,87	34,52	37,35	43,37
1992	37,40	37,06	37,35	43,37
1993	35,61	35,22	37,35	43,37
1994	35,52	35,12	37,35	38,53
1995	26,43	26,02	43,54	38,53
1996	25,57	25,17	43,54	38,53
1997	27,24	26,86	43,54	38,53
1998	32,98	32,63	43,54	38,53
1999	45,14	44,82	57,60	51,44
2000	48,35	48,08	57,60	51,44
2001	51,66	51,40	57,60	51,44
2002	59,04	58,79	37,84	51,44
2003	63,51	63,28	37,84	51,44
2004	63,17	62,95	37,84	37,54
2005	64,74	64,54	37,84	37,54
2006	66,71	66,52	37,84	37,54
2007	72,96	72,79	39,20	37,54
2008	69,58	69,40	39,20	37,54
2009	66,73	66,51	39,20	45,72
2010	71,38	71,20	39,20	45,72
2011	73,16	72,96	46,39	45,72
2012	68,76	68,53	46,39	45,72
2013	76,97	76,76	46,39	45,72
2014	83,36	83,20	46,39	51,48
2015	77,84	77,70	48,51	51,48
2016	85,06	84,95	48,51	51,48
2017	76,90	76,71	48,51	51,48
2018	78,38	78,22	39,27	51,48

Grafik 1. Genel Seçimler Dönemi Endeks Değerlerinin Gelişimi**Grafik 2.** Yerel Seçimler Dönemi Endeks Değerlerinin Gelişimi

3.2. Eğitim, İdeoloji ve Demokrasi Kavramlarının Oy Verme Davranışı Üzerindeki Etkisi

Oy verme davranışı birçok değişkenle doğrudan ilişkilidir. Başta eğitim olmak üzere demokrasi, siyasal kültür, sosyal ilişkiler, ideoloji, ekonomi gibi pek çok faktör bireyin oy verme davranışı üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Bu amaçla eğitim ile demokrasi ve ideoloji endeks verilerinin birbirleri arasındaki ilişki durumunu belirlemek ve oy verme davranışı üzerindeki etkisini ölçebilmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizinin bulguları ise Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 2. Endeksler Arası Korelasyonlar

	Demokrasi	Genel Eğitim	Yerel Eğitim
Genel Eğitim	-,442**		
Yerel Eğitim	-,458**		
Genel İdeoloji	-,231	,463**	
Yerel İdeoloji	-,497**		,403*

*p<0,05; ** p<0,01

Genel ve yerel seçim dönemi için *eğitim endeksi* ile *demokrasi endeksi* arasındaki ilişki incelendiğinde ters yönlü ve orta şiddette bir ilişki bulunmuştur. Demokrasi endeksi verilerine göre 2015 yılından itibaren endeksin anokrasi anlamına gelen -5 ile +5 aralığında değer aldığı, ancak aynı dönemde eğitim endeksinin en yüksek değere ulaştığı görülmektedir. Oysaki demokrasi ve temel bileşenleri olan; hukukun üstünlüğü, sivil özgürlükler, siyasi katılım, seçimler, çoğulculuk gibi değerler eğitimle gelişir ve şekillenir. Eğitimli bireyler demokrasiyi eğitim sisteminin doğal bir üyesi ve parçası olarak tartışır, yaşayarak öğrenir ve deneyimler. Zira demokrasilerin etkin şekilde işleyişi eğitimli ve özgür düşünen birey sayısının artmasına bağlıdır. Aksine düşük eğitim düzeyine sahip ülkelerde diktatörlük, demokrasiden daha istikrarlıdır. Bu nedenle daha yüksek eğitim düzeyine sahip ülkelerde demokrasi düşüncesinin gelişimi ve anti-demokratik zorluklara dayanması daha olasıdır (Glaeser vd., 2007; Hopkins, 2018; Zelenicky vd., 2010). Son dönemde “her ilde en az bir üniversite” sloganı ile 81 ilin tamamına açılan üniversiteler ve yüksek okullaşma oranı eğitim endeksinin yükselmesine neden olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin yönetim sisteminin değişimi ile (parlamentar sistemden başkanlık sistemine geçiş) birlikte gittikçe otoriter bir yönetime kayması demokrasi endeks değerini düşürmüştür.

Genel seçimler için *eğitim endeksi* ile *ideolojik rekabet endeksi* arasındaki ilişki incelendiğinde orta şiddetli ve doğru yönlü bir ilişki görülmektedir. Eğitim endeks değeri arttıkça ideolojik rekabet endeks değeri de artış göstermektedir. Bu anlamda ideolojik rekabet artıp kutuplaşma azalmakta ve farklı ideolojiler toplumda karşılık bulabilmektedir. Yerel seçim dönemi için *eğitim endeksi* ile *ideolojik rekabet endeksi* arasındaki ilişki incelendiğinde iki endeks arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Yerel seçimler belediye hizmetleri, il ve ilçe belediye meclislerinin seçimi ve mahalle muhtarlıkları gibi tamamen yerel konulara odaklıdır. Özellikle adayın sahip olduğu kimi özellikler (eğitim düzeyi, projeleri, iletişim kurma becerisi, akrabalık bağı, fiziksel özellikleri, etnik yapısı, hemşericilik ilişkisi vb. özellikler) seçmen tercihinde etkilidir. Bu nedenle yerel seçim dönemi için eğitim endeksi ile ideolojik rekabet endeksi arasında ilişki olmaması beklenen bir durumdur.

Genel seçim dönemi için *ideolojik rekabet endeksi* ile *demokrasi endeksi* arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Yerel seçimler için *demokrasi endeksi* ile *ideolojik rekabet endeksi* arasında orta derecede negatif bir ilişki vardır. Türkiye’de Cumhuriyetin ilan edilmesi ile süregelen ideolojik kutuplaşma, aydınlanmanın, çağdaşlığın ve özgürlüğün temsil edildiği “sol” ve geleneksel değerlere olan bağlılığın temsil edildiği “sağ” ideoloji olarak şekillenir. Oysaki Türkiye’de seçmen tercihleri günün koşullarına göre değişebilmektedir. Eğitim seviyesindeki artış, önceliklerin değişmesi vb. nedenlerle seçmen tarafında katı bir ideoloji mantığı karşılık bulmamaktadır. Örneğin AKP’nin yerel seçimlerde İstanbul, Ankara gibi büyük şehirleri kaybederek bu bölgelerde CHP’nin seçimleri kazanması, yine büyükşehir belediyesi seçimlerinde Fatih gibi muhafazakâr seçmenin yoğun olduğu

bir ortamda CHP'nin AKP'nin önüne geçmesi seçmen tercihlerinin süreç içinde değişebileceğine yönelik temel bir örnek olarak verilebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bireyin siyasal yaşama yönelik düşüncelerini aktarabildiği en temel alan oy verme davranışdır. Enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik göstergeler yanında başta eğitim olmak üzere, demokrasiye olan inanç, ideoloji, demografi vb. faktörler seçmen davranışlarının ortaya çıkmasında oldukça etkilidir. Küreselleşme düzeyi artan, eğitim seviyesi yüksek, demokrasiyi özümsemiş, ideolojik kaygısı olmayan özgürce düşünebilen toplumlarda bireylerin siyasal sürece katılımı da farklı yoğunlukta gerçekleşir. Bu tür toplumlarda seçmenin siyasal sürece katılımı sadece oy verme davranışı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda seçmen, hükümet politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında da aktif olarak rol oynar. Bu anlayış içinde eğitim, demokrasi, ideoloji endeks verileri oy verme kültürünü/davranışını açıklamada oldukça önemlidir.

Ekonomik ve sosyal kalkınma için eğitim şarttır. Eğitim demokrasi kültürünün yerleşmesi ve gelişimine katkı sunar. Eğitimli bir toplumda demokrasi isteği ve bilinci artar. Özellikle yükseköğretim bireye sosyal statü ve ekonomik gelir sağlar. Toplumsal fayda oluşturur. Eğitimsiz bir toplumda ise otokratik bir yönetim anlayışı hakim olur. Siyasal iktidara biat kültürü yaygınlaşır. Seçmenin dini ve milli duyguları istismara açık hale gelir. Ekonomik çöküş başlar. Gerçek demokrasinin oluşabilmesi için seçmenlerin eğitimli olması şarttır. Türkiye açısından yapılan bu çalışmada, genel ve yerel seçimler için eğitim ile demokrasi endeksi arasında orta derecede negatif bir ilişki vardır. Bunun nedeni Türkiye'de eğitim sistemindeki yetersizliktir. Yükseköğretim kurumlarının değerlendirilmesinde önde gelen küresel ağlardan biri olan Universitas verilerine göre Türkiye, yükseköğretim okullaşma oranları bakımından çok sayıda ülkeyi geride bırakmaktadır. Ancak katma değer oluşturma ve gelir üretebilme yeteneği bakımından sorunlu ülkeler kategorisindedir. Türkiye'nin her ilinde en az bir adet devlet üniversitesi kurulmasına bağlı olarak eğitim endeksi yüksek çıkmıştır. Ancak eğitim endeksi yüksek olmasına rağmen demokrasi endeksi "parlamentar sistemden başkanlık sistemine geçiş" nedeniyle düşmüştür. Bu nedenle 2015 yılından sonra anokrasiye doğru bir yönelim olmuştur. Bu durum eğitim sisteminin siyasal iktidara (ideolojiye) göre belirlenmesinin bir sonucudur (Korkmaz, 2017; Nar, 2020).

Araştırmalar eğitim ile ideoloji arasında bir korelasyon olduğunu gösterir. Ayrıca eğitimde yapılan reformlar ideolojilerin yayılmasına imkan tanır (Meyer, 2017). Benzer şekilde yapılan analizde eğitim ile ideolojik rekabet endeksi arasında pozitif ve orta derecede anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre eğitim seviyesi artıkça ideolojik rekabet endeksi artmakta, seçmen tercihinde farklı düşünceler siyasal yaşamda temsil edilmektedir. Bu manada Türkiye'deki seçmenlerin eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak siyasal tercihleri belli bir ölçüde değişiklik gösterir. Yerel seçimlerde ise oy verme davranışı daha ziyade adayın niteliklerine ve gelecekteki projelerine göre belirlendiğinden, ideolojik endeks verileri ile eğitim endeks arasındaki ilişki çok zayıf ya da yetersizdir. Diğer bir sonuca göre ideolojik rekabet endeksi ile demokrasi endeksi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu durum günümüzde oy verme davranışında ideolojik önceliklerden ziyade kişisel çıkarların belirleyici olduğu söylenebilir.

Dolayısıyla Türkiye'de ideolojik rekabetin yeterince sağlanamadığı ve farklı düşüncelerin ortaya çıkmasında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. GSYH'den eğitime ayrılan payın yükseltilmesi ve eğitimde etkinliğin artırılması ile farklı ideolojiler ve siyasal partiler ortaya çıkabilir. Bu bağlamda eğitimde kalite düşüklüğünün giderilmesi ve parlamenter sistemin geliştirilerek tam demokrasi kültürünün yerleşmesi ile oy verme davranışının da evrileceği öngörülebilir.

Kaynakça

- AACSB International. (2011). *Globalization of management education*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing.
- Achterberg, P. (2006). Class voting in the new political culture; economic, cultural and environmental voting in 20 Western countries. *International Sociology*, 21(2), 237–261.
- Achterberg, P., & Houtman, D. (2006). Why do so many people vote ‘unnaturally’? A cultural explanation for voting behaviour. *European Journal of Political Research*, 45(1), 75–92.
- Benney M., Gray, E. P., & Pear, .R H. (2013). *How people vote: A study of electoral behaviour in Greenwich*. London: Routledge.
- Bernholz P., & Vaubel, R. (2007). The effect of interjurisdictional competition on regulation: Theory and overview. In P. Bernholz & R.Vaubel (eds.), *Political competition and economic regulation* (pp.1–18). Routledge.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp.241–258). Westport, Conn.: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production*. New York: Columbia University Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical reason: on the theory of action*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Brian, N. (2009). *A comprehensive dictionary of economics*. Chandigarh: Abhishek Publications.
- Bruter, M., & Harrison, S (2017). *Understanding the emotional act of voting*. London School of Economics.
- Campbell, D. E. (2010). *Why we vote*. Princeton University Press.
- Caplan, B. (2006). *The myth of the rational voter*. Princeton University Press.
- Chen, F., Jing, Y., & Lee, J.M. (2016). Culture matters: The looks of a leader are not all the same. *Social Psychological and Personality Science*, 7(6), 570–578.
- Crimmins J.E. (2011). *Utilitarian philosophy and politics: Bentham's later years*. Continuum.
- Cwalina, W., Falkowski, A.,& Newman, B. (2011). *A cross-cultural theory of voter behavior*. Routledge.
- Dekker, P., & Peter, E. (1987). Working class authoritarianism: A re-examination of the lipset thesis. *European Journal of Political Research*, 15(1), 395–415.
- Frank, T. (2020). Paul Krugman got the working class wrong. That had consequences. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/>
- GlobalEconomy. (2021). *Economic data*. <https://www.theglobaleconomy.com>
- Gschwend, T. (2004). *Strategic voting in mixed electoral systems*. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-257775>
- Glaeser E.L., Ponzetto, A. M., & Shleifer A. (2007). Why does democracy need education? *J Econ Growth*, 12(1), 77–99.
- Goldman, S. (1996). Voting behavior on the United States courts of appeals, 1961-1964. *The*

- American Political Science Review*, 60(2), 374–383.
- Grootaert, C. (1998). Social capital: The missing link? *Social Capital Initiative Working Paper*, No.3. Washington, D.C.: World Bank.
- Harding, R. (2020). *Rural democracy*. Oxford University Press.
- Henderson, J., & Gulsrud, N.M. (2019). *Street fights in copenhagen: Bicycle and car politics in a green mobility city*. Routledge.
- Henriques, C. (2013). *Cultural values and voter turnout*. Lund University.
- Hillman, A., Metsuyanım, K., & Potrafke, N. (2015). Democracy with group identity. *CESifo Working Paper*, CESifo, Munich.
- Hooghe, M., & Quintelier, E. (2013). Poplitical participation in European. In S.I. Keil & O.W. Gabriel (eds.), *Society and democracy in Europe*. Routledge.
- Hopkins, N. (2018). Dewey, democracy and education, and the school curriculum. *Education 3-13*, 46(4), 1–8.
- King, B. A., & Hale, K. (2016). *Why don't Americans vote? Causes and consequences*. ABC-CLIO.
- Lamont, M. (1987). Cultural capital and the liberal political attitudes of professionals: Comment on brint. *American Journal of Sociology*, 92(1), 1501–1506.
- Lieske, J., & Hasecke, E. (2009). The cultural basis of party identification. *Toronto Meeting Paper*. Cleveland State University.
- Lin, N. (2008). Building a network theory of social capital. In N. Lin, K. Cook & R. S. Burt (eds.), *Social capital theory and research* (pp. 3–30). New Jersey: Aldine Transaction.
- Lipset, M. (1981). *Political man: The social bases of politics*. Hopkins University Press.
- Knoema. (2021). *The democracy index*. <https://knoema.com>
- Korkmaz, E. (2017). Demokrasi ve kalkınmanın alt yapısı: Eğitim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 72, 129–143.
- Meyer, A. G. (2017). The impact of education on political ideology: Evidence from European compulsory education reforms. *Economics of Education Review*, 56 (1), 9–23.
- Moghaddam, F. (2005). *Great ideas in psychology: A cultural and historical introduction*. Oneworld Publications.
- Nar, M. (2020). The relationship between human capital and financial development: A case study of Turkey. *International Journal of Financial Research*, 11(1), 157–170.
- Nelson, P.J., & Greene, K.V. (2003). *Social rules and public choice*. The University of Michigan Press.
- Nieuwbeerta, P. (1996). The democratic class struggle in postwar societies: Class voting in twenty countries, 1945-1990. *Acta Sociologica*, 39(4), 345–383.
- Ourworld. (2021). *Democracy index*. <https://ourworldindata.org/democracy>
- Pardo, J. C. (2007). Threats democracy faces: An overview. In J. Pardo & P. Schwartz (eds.), *Public choice and the challenges of democracy* (pp. 15–34). Edward Elgar Publishing.
- Rowley, C. (2004). Gordon Tullock at four score years: An Evaluation. In C.K. Rowley & F. Schneider (eds.), *The Encyclopedia of Public Choice*. Kluwer Academic Publishers.

- Sayılan, F. (2020). *Eleştirel pedagoji Sözlüğü*. <http://www.elestirelpedagoji.com/>
- Smith, P. (2005). *Kültürel kuram* (S. Güzelsarı, İ. Gündoğdu, Çev.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Scott, H., & Samson, J. (2009). *An introduction to music Studies*. Cambridge University Press.
- Shughart, W.F., & Razzolini, L. (2001). *Public Choice*. Edward Elgar Publishing Limited.
- Sjur, B., Harkavy, R., & Land, H. (2013). *Reimagining democratic societies: A new era of personal and social responsibility*. Council of Europe.
- Soydan, B. (2018). *Yoksullar neden her yerde artık sağa oy veriyor?* <https://t24.com.tr/yazarlar/baris-soydan/yoksullar>.
- Tulloch, G., Seldon, A., & Brady, G. (2002). *Government failure: A primer in public choice*. Cato Institute.
- TÜİK. (2021). *Türkiye İstatistik Kurumu*. <https://www.tuik.gov.tr>
- Vowles, J., & Xezonakis, G. (2016). Globalization, positional and valence politics, and the global financial crisis. In J. Vowles & G. Xezonakis (eds.), *Globalization and domestic politics: Parties, elections, and public opinion*. Oxford University Press.
- Wattenberg, M. (2008). *Is voting for young people? With a postscript on citizen*. Pearson Longman.
- Wolfgang, St. (2017). The return of the repressed. <https://newleftreview.org/issues/ii104/articles/wolfgang-streeck-the-return-of-the-repressed>
- Worthington, R. (2009). *The idol effect: How culture reinforces voting habits in democracies*. Verlag.
- Zelenicky, L., Stehlikova, B., & Tirpakova, A. (2010). Analysis of the relationship between democracy and education using selected statistical methods. *Problems of Education in The 21st Century*, 21(1), 185–195.